

INTERVIEW

Wolfgang Petritsch | najuspješniji visoki predstavnik u BiH

Austrijski diplomata **WOLFGANG PETRITSCH**, nekadašnji visoki predstavnik u BiH, nepunu deceniju nakon odlaska s dužnosti šefa OHR-a u razgovoru s našom novinarkom govori o uspjesima, nedosljednostima i promašajima međunarodne zajednice u BiH, komentira aktuelnu političku scenu, govori zašto se angažirao u zaštiti generala **JOVANA DIVJAKA**

Bushova administracija nije željela da od BiH napravimo državu

Razgovarala: **NIDŽARA AHMETAŠEVIĆ**
(Beč)

Foto: **REUTERS** i arhiva "SB"

Bivši visoki predstavnik (1999. - 2002.) u razgovoru za *Slobodnu Bosnu* otvoreno govori o onom što je želio uraditi u svom mandatu, ali nije dobio podršku, o promašajima međunarodne zajednice, o domaćim političkim elitama i objašnjava zašto je danas više nego prije deset godina pesimističan kada govori o Bosni i Hercegovini. S ambasadorom Petritschem, koji i dalje za velikom pažnjom i zabrinutošću prati najnovije političke prilike u BiH, razgovarali smo protekog vikenda u Beču

■ **Lideri Europske unije (EU) već neko vrijeme razmatraju strategiju za Bosnu i Hercegovinu. Šta bi to, po Vama, trebalo biti nakon svega što je urađeno u proteklih 15 godina?**

Ne bih htio dati bilo kakav savjet jer to znači da bih se mogao razočarati ako me ne poslušaju. Ali, vjerujem da postoji široki konsenzus barem u tim krugovima koji znaju put kroz bosanski labirint, da je sada krajnje vrijeme ako žele odrediti misiju EU-a u BiH, s osobom koja bi djelovala kao specijalni predstavnik i imala moći i mogućnosti, ali i osobnost, da obavi ozbiljan posao. Ta osoba mora imati podršku svih zemalja članica. Zajednički pristup, koji je ponekada nedostajao u prošlosti, neophodan je. Ne bi smjelo biti taktičkih igara koje bi se odigravale, da tako kažem,

iza leđa BiH. Mora postojati ozbiljna i dugoročna obaveza. Zašto dugoročna? Jer je ulazak BiH u EU još uvijek prilično daleko i imam utisak da se smjernice na tom putu pomjeraju sve dalje i dalje.

■ **Šta ili ko pomjera te znakove?**

Odgovornost je na obje strane. Moj stav je da je od 2005. godine, kada nije prihvaćen Ustav EU-a, cijeli taj projekat u dubokoj krizi identiteta. I možda je to koincidencija ili ne, a ne mislim da jeste, ali od tada naovamo i 'bosanski projekat' je usporio. Umjesto da se kreće barem polako naprijed, proces polako, a sada sve brže, ide nazad. Sada smo na nižoj tački nego 2005. godine.

Drugi razlog je unutrašnji; kriza političkih elita. U BiH nema političke volje da zaista postoji država. Možda su to historijski razlozi!? Bosna nikada nije bila država u modernom smislu riječi i zbog toga je vjerovatno malo teže. Naravno, još

je uvijek taj užasni rat tako prisutan. U kombinaciji s ekonomskom krizom, kao rezultat dobijemo zemlju koja se ne pomjera naprijed.

U BIH NEMA DRŽAVE

■ **Kako je moguće da se situacija ne mijenja nabolje?**

Mislim da je od 1996. godine, uprkos teškom početku, uz predanost međunarodne zajednice (MZ) i uz bonske ovlasti, rad na provođenju civilnog dijela mirovnog sporazuma, situacija išla naprijed. Međunarodna zajednica je u to vrijeme morala da se nosi sa nekim osnovnim pitanjima. A lakše je nositi se s takvim pitanjima nego sa onim što dolazi kasnije. Problemi sada imaju više slojeva. Nije više pitanje samo rata i mira, preživljavanja, nego izgradnje jedne vrste modernog društva, i tu je efikasnost i mogućnosti MZ ograničena.

Možete izgraditi mostove, ceste i slično, možete čak i početi ili pomoći u izgradnji zakona, ministarstava..., ali kada dođe do popunjavanja tih struktura smislom i svrhom, to ne može raditi međunarodna zajednica. I tu je bitno ono što sam ja nazivao 'vlasništvo' nad procesom. Po mom mišljenju, još uvijek nema iskrenog pokušaja da se ta odgovornost preuzme i zbog toga nema države. Da izgradite državu, trebaju vam građani koji su individualci i slobodni, ali u isto vrijeme su dio zajednice. Ako je zajednica ograničena na vještačke, zamišljenje zajednice ili etničke grupe, to ne može funkcionisati. Ne možete izgraditi u jednom multi-šta-god društvu, kakvo je Bosna, državu na osnovu ideja iz 19. stoljeća. Moderna država, država 21. stoljeća, ►►

ZABRINUT ZA BIH
Wolfgang Petritsch u razgovoru sa novinarkom "SB"

**MEĐUNARODNA
ZAJEDNICA NIJE IMALA
STRATEGIJU PREMA BiH**
Wolfgang Petritsch

▶ treba građanske elemente kao osnovne za izgradnju.

■ **Teško je govoriti o preuzimanju odgovornosti i izgradnji države u poluprotektoratu, što BiH jeste od 1996. godine. Kako to dvoje pomiriti, ako je to uopće moguće?**

Zbog toga sam uvijek naglašavao potrebu preuzimanja vlasništva nad procesom. Ali, da bi došli do toga, potrebno je proći različite faze baš zbog tog protektorata. Također sam svjestan da se ta svijest o vlasništvu može izgraditi samo s godinama. Zato, u ranim fazama mog mandata, 1999. godine, kada sam stigao i vidio taj sistem ovisnosti, kako sam ga zvao, i pretjerane moći MZ, rekao sam da treba da se nađe neki balans. I to je bila ideja, raditi na kreiranju procesa koji bi u konačnici doveo do vlasništva, suverene države u kojoj građani imaju vlast.

UŠPJEŠNA SURADNJA U BiH
Carla del Ponte i Wolfgang Petritsch

STRAH OD HAPŠENJA: Plašili su se da će početi novi rat ako nekoga uhapsu. A onda su uhapsili Momčila Krajišnika (u Haagu osuđen na 20 godina zatvora, op.a). I šta se desilo? Ništa. S vremenom su shvatili da se ništa neće desiti, ali do tada smo izgubili godine. Rađene su prave stvari ali često kasno

Ono što nije išlo u korist procesu je, očito, ekonomska situacija koja je uticala na političku. Na kraju, naravno, i sada je to jasnije nego ikada, stranci su trebali pretvoriti dejtonsku Bosnu u mirnodopsku, davno prije. Dayton nameće ograničenja. Jednom sam rekao i ponavljam; Dayton je bio pojas za spašavanje i sačuvao je živote, ali se vremenom pretvorio u pojas koji onemogućava bilo kakav pokret. Sada, kada gledam unazad, vidim da je zadnja velika izgubljena bitka MZ bila nakon entitetski ustavnih promjena. Tu sam vidio prvi korak ka većim reformama Ustava.

■ **I šta je krenulo naopako?**

Pa šta se desilo, Vijeće za implementaciju, koje me jako podržavalo u tome, nakon mog odlaska nije tražilo od mog nasljednika da nastavi u tom pravcu. Paddy Ashdown, koji je bio jako uspješan u nekim stvarima kao što je reforma vojske, nije rečeno, a možda ni on sam nije imao želju da nastavi u tom pravcu. Uglavnom, nije postojao kontinuitet u radu OHR-a i to je odgovornost Vijeća koje nije govorilo visokim predstavnicima ovo želimo da se nastavi. Dvije godine kasnije, Amerikanci su se vratili sa tim ciljem, Donald Hays je došao i počeo raditi na reformi, ali van OHR. To je kasnije dovelo do propasti inici-

jative Carla Bildta u Butmiru, opet van OHR. Po meni je Butmir značio konačni kraj relevantnosti OHR za BiH.

CLINTON I BUSH

■ **Da li je ikada postojalo nešto što se može nazvati strategijom MZ u BiH?**

U suštini, sada ću biti jako nediplomatičan i reći da nikada nije bilo strategije, da je tako nazovemo. Jedina stvar je bila ponovo uspostaviti BiH kao suverenu, neza-

visnu državu, demokratsku, multietničku... A kako, to je bilo do svakog visokog predstavnika. Ništa nije bilo zaista određeno i lično sam radio najbolje što sam znao. Mandat svakog visokog predstavnika je zavisio od njegove ličnosti, snage, i u mnogim slučajevima od velikih zemalja kao što su Sjedinjene Države.

Dat ću vam primjer mog mandata kada se desila promjena vlasti u SAD-u, nakon Clintona je došao George Bush. Dobio sam jasan signal da MZ nije tu da gradi državu. U ranim godinama Bushove ere uopće nije postojala podrška za bilo šta što bi ličilo izgradnji države. To je bila njihova ideologija. Na taj put su se vratili tek nakon 11. septembra 2001. Ali, izgubili smo dvije godine u kojima je bilo jako teško raditi.

U slučaju Europljana, nije bilo velikih promjena koji su uticale, nego više pasivnost i gubitak interesa. I sve više i više su dešavanja počela da zavise od pojedinaca: ambasadora u

HAPŠENJE JOVANA DIVJAKA

General Divjak je sama suština Bosne

■ **Uključili ste se i u slučaj generala Jovana Divjaka odmah nakon njegovog hapšenja u Beču. Zašto i koliko ste mogli uraditi do sada?**

Divjak je simbol postojanja multietničke Bosne, sama suština. Uz sve probleme koje je on imao sa Bošnjacima nakon rata, što je tragedija, on ostaje u toj zemlji i on je za mene simbol onog što mi danas trebamo. Neko ko se identifikuje sa državom. On je tu ostao od 1992. do 1995. godine, osjećao se građaninom BiH. Možete biti ujedno i vjerni građanin BiH i patriota bilo

Srbin, Hrvat, Bošnjak ili šta god. Mi koji živimo u moderna vremena imamo višestruke identitete i najvažniji je lojalnost prema državi u kojoj živite, plaćate poreze, koja vas štiti...

Ja sam nakon hapšenja pisao austrijskom kancelaru i političarima, predsjedniku, kako bih ih upoznao sa pozadinom cijelog slučaja. Dao sam im informacije i rekao da budu pažljivi kada odlučuju jer je ovo jako osjetljivo pitanje, i rekao sam svoje mišljenje. Sada je na institucijama da odluče. ■

Sarajevu, političkih direktora u ministarstvima vanjskih poslova... Paralelno se dešavao gubitak političkog interesa za BiH. Prvo su se zemljom bavili ministri vanjskih poslova, nerijetko i premijeri. Onda su preuzeli politički direktori ili državni sekretari, potom službenici koji su radili sa Balkanom... To je prirodan proces, ali nije se podudarao sa neophodnim uspjehom u samoj BiH. I odjednom ste imali situaciju u kojoj je postojala podrška za Misiiju, ali ne ona prava. I tu ne govorim o novcu kojeg je bilo. Nedostajala je politička predanost od zemalja članica.

■ **Vi ste bili visoki predstavnik koji je najviše koristio bonske ovlasti u oblasti povratka izbjeglica, zbog čega su Vas dosta i kritikovali. Kako danas gledate na taj period?**

Mislim da se bonske ovlasti moraju posmatrati kao zadnje utočište. U mom slučaju sam ih koristio za izgradnju države. Kad god sam nekoga smijenio, to je bio neko ko je ometao taj proces. Kad god sam nametnuo zakone, to je bilo kako bih nametnuo osnove za državu. To je bio moj način razmišljanja. Ne želim da budem kritičan prema mojim nasljednicima, ali ponekada nakon mene to je bilo korišteno iz čistih političkih razloga. To nije dobro.

■ **Kritičari bonski ovlasti kažu da je njihova upotreba nedemokratska. Pri tome, zadatak međunarodne zajednice u BiH je bio da demokratizuje zemlju. Kako pomiriti te dvije stvari?**

Mi smo imali zadatak da uvedemo demokratiju diktatorskim sredstvima. I to nikada nije dobar način. Uvijek sam govorio da je dan kada nešto namećem tužan i loš za BiH. Ali, morao sam to raditi. Za mene je to bila neka vrsta agonije jer sam znao da kada namećem neki zakon onemogućavam razvoj demokratije u zemlji. Ali to je bilo neophodno, inače bi projekat BiH propao već 1999.

FORMIRANJE VLASTI

I SDP se ponaša egoistično i neodgovorno

■ **Vjerujem da Vam je poznata situacija u kojoj se BiH nalazi danas, gdje novoizabrani političari ne mogu da se dogovore i formiraju vlast. Može li, treba li, da se umiješa MZ?**

Ovo moraju sami Bosanci da riješe. Europska unija treba izvršiti određeni pritisak, i to treba da urade svi koji podržavaju Bosnu, da kažu svoj stav na direktan način i da traže od odgovornih da riješe situaciju. Ovo je nevjerovatno egoistična situacija. Govorimo o zajedničkom dobru. Vlada

postoji za građane. Ponovo vidim nedostatak građanske svijesti kod političke elite koja je tako izolirana od želja ljudi.

Mogu reći i da Socijaldemokratska partija (SDP) mora uvidjeti svoju odgovornost, a u ovom slučaju, nakon ovoliko vremena, to je da se nađe kompromisno rješenje. Političar nije najbolji kada se čvrsto drži svog stava, nego nekada mora i popustiti. I to je osobina dobrog političara - prepoznati kada popustiti. A građani to znaju cijeniti. ■

KOMPROMIS JE DIO SVAKE POLITIKE
Wolfgang Petritsch
i Zlatko Lagumdžija

Samo se sjetite odluka koje se tiču povratka izbjeglica. Naravno da danas znamo da ono što je urađeno nije bio potpun uspjeh. Ali, ne možete nikoga natjerati da se vrati gdje ne

želi. Nametnuo sam pravo na povratak, a na ljudima je bilo da to koriste ili ne. Otpustio sam u jednom danu 22 političara koji su ometali povratak, postavio sam potpuno novu organizaciju saradnje... Bitno je bilo vratiti ljudima imovinu i dati im mogućnost da biraju. Human Rights Watch je tu moju odluku kasnije nazvao prelomnim trenutkom za povratak. Naravno, danas je demografija u BiH drugačija nego prije rata, ali morate imati na umu da nijedna zemlja nakon rata nikada više neće biti ista. Rat stvara realnosti koje se više ne mogu mijenjati.

RAZLIČITA PRIMJENA BONSKIH OVLASTI
Wolfgang Petritsch i njegov nasljednik Paddy Ashdown

POSAO ZA NOVE GENERACIJE

■ **Međunarodna zajednica nije nedavno insistirala na procesu suočavanja sa prošlošću niti ga podržavala. Zašto to nije bilo na dnevnom redu visokih predstavnika?**

Bilo je previše kontinuiteta i malo promjena u mnogim oblastima. Jedna oblast sa previše kontinuiteta su političke elite u BiH. Nije bilo promjena, kao u Njemačkoj nakon 1945. gdje niko ko je imao ulogu u ratu više nikada nije mogao biti ministar, ikada. To ►►

▶ nije bio slučaj u Bosni. Naravno, ne želim da poredim Njemačku i Bosnu. Ipak, moram reći da u tim godinama oni koji su bili na vlasti, ni oni koji nisu počinili zločine, nisu htjeli tragati za načinom kako da se nose sa događajima iz prošlosti. Bilo je važnijih stvari, ekonomija je bila uništena, na stotine hiljada ljudi ubijeno, pola populacije raseljeno... Sve su to veliki izazovi. Međunarodna zajednica nije mogla da radi taj posao. Mogao sam dati primjer, što sam i uradio donoseći odluku o tome gdje će biti groblje i memorijalni centar Potočari. To sam uradio uz podršku onih koji su preživjeli. Ali sam naredio da snage Republike Srpske (RS) moraju da se brinu o sigurnosti. Rekao sam da ako se tu bilo šta desi, lideri u RS-u će biti smijenjeni. I nikada se ništa nije desilo. Kada se postavljala spomen-ploča u RS-u, niko nije rekao ni riječi. Ali sam isto tako insistirao da na tom kamenu nema riječi koje optužuju bilo koga jer svi znaju šta se tu desilo i to je dovoljno.

Iz naše vlastite prošlosti znamo da su Austriji trebale godine da počne da se suočava sa prošlošću i još danas ima problema. Potrebno je vrijeme da se neko suoči sa užasima koji su počinjeni u ratu. Ipak, mislim da se to sada dešava, mada sporije. Kad-tad, svi se moraju s tim suočiti. To je neophodno za nove generacije, koje će se također morati nositi s tim. Naravno, nove generacije ne moraju zavijek da se izvinjavaju. Ni Austrijanci to ne rade. Ali moraju prihvatiti da se desilo što se desilo. Moraju znati kako da se nose s tim. Mozart i Hitler su dvije strane Austrije i moramo znati da se nosimo sa obje. U Bosni možete staviti neka druga imena, ali proces je isti.

■ **Jedno od stalno aktuelnih pitanja u BiH je položaj Hrvata. Neke stranke tvrde da Hrvati nisu ravnopravni s ostalim narodima, izlaze u javnost sa nizom zahtjeva, spominje se treći entitet... Koje je, prema Vama, moguće rješenje?**

Ako razmišljate u etničkim i teritorijalnim okvirima, vi ćete isticati taj problem. To dolazi naravno od Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) kao nacionalističke stranke. Moram reći da oni za svoj položaj najprije moraju kriviti Franju Tuđmana jer je njemu u Daytonu bilo važnije da vrati Istočnu Slavoniju nego da razmatra pitanje Hrvata u BiH... Mislim da bi bila dobra ideja da dođemo do neke reforme Ustava, ali ne da to bude teritorijalna reforma u kojoj će neko dobiti treći entitet. To treba da bude građanska reforma. Moramo da se pokrenemo, predajući svu pažnju pitanjima jezika, kulture... ka političkom sistemu koji garantuje jednakost svih ljudi. Ljudi, ne naroda. Svih građana. I mi moramo da umanjimo tu etničku komponentu koja je bila tako jaka i u Daytonu. Ali, ko je tu da to uradi?

MEMORIJALNI CENTAR U POTOČARIMA

Ponosan sam što sam pokrenuo taj projekat i obavezao vlasti RS-a da se brinu o njegovoj sigurnosti

Ovo je, na nesreću, moj razlog da budem pestimističan i sve sam pesimističniji s godinama. Devet godina od kako sam otišao, osjećam da Bosna ide unazad. Mora doći nova generacija koja će više razmišljati, biti otvorenija, i neće postavljati pitanja šta želi MZ ovdje ni šta postojeća politička elita želi, nego šta je naša budućnost, šta mi želimo, da se potruđe da nađu zajedničku svrhu i shvate da su na prvom mjestu građani BiH i da imaju zajedničku državu, u Europi. Ako se to ne desi, ne vidim da će neko izvana to uraditi, ili sadašnji političari. Ovo mora da bude skoro pa neka vrsta pokreta. Ne želim da poredim BiH i Egipat ili Tunis, ali ti mladi ljudi su jednostavno rekli - dosta. Ne govorim o potrebi za nekom pobunom ili slično, nego o duhu koji ne prihvata *status quo*. Ako se to ne desi, ja ću biti jako skeptičan, ako ne i pesimističan.

■ **Kakva je budućnost OHR-a? Koliko ta institucija uopće više ima smisla u BiH?**

OHR mora da se zatvori i da osiguraju da, kao zadnja opcija, bonske vlasti ostanu u Briselu. Istovremeno, moramo zadržati interes zemalja kao SAD-a, Turske i Rusije. A konačni cilj mora da bude EU s jakim mandatom koji teži ka integrisanju BiH, zajedno s ostatkom Balkana. Ne smije postojati crna rupa usred Europe. To je nemoguće. Malo je situacija u historiji gdje toliko strana ima jedan cilj kao što je integrisanje jedne male zemlje sa nekoliko miliona stanovnika u Europu.

REGIRALI SMO KASNO I NEODLUČNO

■ **Kada se osvrnete na svoj mandat u BiH, a otišli ste prije devet godina, da li razmišljate kako ste nešto mogli uraditi drugačije?**

Ne bih trebao dijeliti takve tajne sa vama, ali... uvijek mislim da sam morao više uraditi za obrazovanje. Morao sam radikalno uticati na kreiranje zajedničkih

škola i da nijedan nastavnik ili profesor ne izgubi posao. To je osnovni razlog zbog kojeg su nastavnici bili nacionalisti, plašili su se da će izgubiti posao, što je opravdan strah. Ali, nikada nisam za to dobio podršku.

Kada sam došao 1999. godine, nije bilo dana u kojem nismo morali da se nosimo sa uticajem Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana, koji su tada još bili živi i aktivni, i nisu odustajali od podjele Bosne. To su bili prava pitanja tada i uslovi u kojima smo radili. To je bilo period neposredno nakon NATO intervencije na Kosovu. Svi su bili jako pažljivi i govorili mi zašto radiš ovo ili ono, pazi. Bilo je to vrijeme i kada je NATO bio jako pažljiv. Mogao sam tražiti od njih da nešto urade, ali oni to nisu činili. Govorili su da nije moguće...

■ **Kao što je hapšenje ratnih zločinaca?**

Da, kao hapšenje ratnih zločinaca. Ja sam im govorio da moramo to raditi, da je to naša dužnost, da će ako to uradimo biti puno lakše...

■ **Šta je bilo opravdanje zašto to nisu radili?**

Plašili su se da će početi novi rat ako nekoga uhapsu. A onda su uhapsili Momčila Krajišnika (u Haagu osuđen na 20 godina zatvora, op.a). I šta se desilo? Ništa. S vremenom su shvatili da se ništa neće desiti, ali do tada smo izgubili godine. Rađene su prave stvari ali često kasno. Skoro da je bilo prekasno, ali u svakom slučaju je bilo kasno. Prava intervencija je počela sa bonskim ovlastima, da bi nastavila sa hapšenjem ratnih zločinaca. Ali, bila je to tako zakašnjela intervencija. Tek u 1999/2000. je OHR imao oko 1000 ljudi. A to je bio minimum imajući u vidu koliko je trupa bilo tamo. Civilna misija je bila uvijek slabija. Da je bilo više ljudi, u prvim godinama nakon rata se moglo uraditi više. ■